
УДК 047.31+811.161.2'271

Віталій Максимчук

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І МОВЛЕННЯ» В ОСТРОЗЬКІЙ АКАДЕМІЇ

5–6 листопада 2015 року в Національному університеті «Острозька академія» відбулася V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення», присвячена Дню української писемності та мови. Захід організувала та провела кафедра української мови і літератури університету спільно з Міністерством освіти і науки України, Інститутом української мови Національної академії наук України, Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Всеукраїнською асоціацією вчителів і викладачів української мови і літератури.

У роботі конференції взяли участь представники Словаччини (Інститут славістики імені Яна Станіслава Словацької академії наук), США (Міннесотський університет) і близько 30 навчальних закладів та наукових установ України, зокрема: Інституту української мови НАН України, Інституту педагогіки НАПН України, Бердянського державного педагогічного університету, Донецького національного університету (м. Вінниця), Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського університету імені Бориса Грінченка, Рівненського державного гуманітарного університету, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Тернопільського національного педагогічного університету імені Во-

© В.В. МАКСИМЧУК, 2016

лодимира Гнатюка, Українського мовно-інформаційного фонду НАН України та ін.

Із вітальним словом до учасників конференції звернувся доктор філософських наук, професор, проректор Національного університету «Острозька академія» **П.М. Кралюк**, який у своєму виступі наголосив на проблемах української лінгвістичної науки в контексті євроінтеграційних процесів, побажав присутнім плідних дискусій і цікавої роботи.

Пленарне засідання відкрив доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України, завідувач кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія» **І.М. Хом'як**, який привернув увагу до поняття *національна свідомість*, потрактованого в наукових джерелах як сукупність соціальних, політичних, моральних, етичних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, де виявляються особливості життєдіяльності нації; запропонував визначення мовної особистості студента. На думку професора, це такий знавець мови, який має достатній рівень лінгвістичної освіти, дбає про збереження і розвиток української мови, володіє мовною компетентністю, вміє реалізувати її на практиці. Однак для формування національно свідомої мовної особистості професійного ентузіазму українців недостатньо: мають бути створені належні умови для досконалого вивчення державної мови. Природно, що українська мова — найголовніший предмет у будь-якому вищому чи загальноосвітньому навчальному закладі країни, оскільки виконує дві основні дидактичні функції: є об'єктом пізнання та засобом оволодіння іншими предметами. Відтак вивчення її має бути самодостатнім, щоб забезпечити успішне формування такого універсального феномена, як мовна особистість.

Головний спеціаліст відділу змісту середньої освіти Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України **О.Ю. Котусенко** в доповіді «*Актуальні питання вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах*» зауважила, що Міністерство освіти і науки України ініціює продовження роботи щодо державної програми розвитку й функціонування української мови, зокрема запропоновано створити робочу групу, яка б проводила моніторинг проблем вивчення української мови в навчальних закладах України — від дитячого садка до вишу.

Значне зацікавлення аудиторії викликала доповідь «*Культура мови — механізм збереження чи вдосконалення мовного стандарту?*» доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, завідувача відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України **С.Я. Єрмоленко**, у якій порушено дискусійні питання лібералізації мовних норм, використання в різних видавництвах діаспорного правопису, проілюстровано неусталеність орфографічних норм на прикладі опублікованих листів академіка Юрія Шевельова до письменника Олекси Ізарського. Доповідачка підсумувала, що в пошуках нових засобів логічного й емоційного висловлення орієнтиром для освічених

людей має бути освячена традиціями освіти, культури, відшліфована унормована українська літературна мова.

У виступі «*Граматична норма в сучасній лексикографічній практиці*» доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, завідувач відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України **А.П. Загітко** схарактеризував поняття граматичної норми в широкому та вузькому розумінні, розглянув особливості її реалізації в сучасній лексикографічній практиці. Науковець зазначив, що динаміка граматичної норми відбиває особливості видозміни певних тенденцій у класифікаційних, ідентифікаційних, кваліфікаційних та інших параметрах, а відсутність загальноновизнаної вичерпної теоретичної граматики зумовлює часто внутрішньословникову непослідовність, хитання в морфологічній та синтаксичній категоризації реєстрових слів, відцентрові тенденції у внутрішньословниковій системі граматичних норм.

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України **Н.Б. Голуб** у доповіді «*Мотиваційний аспект процесу формування мовленнєвої культури учнів 8–9 класів*» проаналізувала роль і функції мовних і мовленнєвих помилок у суспільстві, зіставила тенденції сучасної освіти в Україні з реальними показниками готовності суспільства до багатьох декларованих положень; виявила принципи й підходи вчителів до мотивування школярів на свідоме засвоєння основ мовленнєвої культури, розглянувши ймовірні мотиватори в роботі вчителя на уроках української мови у школі.

У доповіді «*Проблема походження і функціонування українського науково-технічного мовлення*» кандидат філологічних наук, професор Міннесотського університету (м. Міннеаполіс, США) **А.Р. Медведів** запропонував низку заходів соціально-політичного і лінгвістичного характеру, спрямованих на підвищення рівня українського науково-технічного мовлення, з-поміж яких: упровадження української мови в усі галузі науки і техніки; збільшення обсягу україномовної науково-технічної літератури; вироблення теоретичних засад формування і функціонування української термінології і науково-технічного мовлення; укладання лексикографічних джерел науково-технічного характеру; переклад українською мовою популярних закордонних наукових і технічних видань; стандартизація української наукової і технічної термінології тощо.

Доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України **С.П. Бибик** у доповіді «*Символічні і слабкі норми усного наукового спонтанного висловлення (з урахуванням підходів О.О. Потебні)*» зауважила, що усне наукове спонтанне висловлення формується поступово, порціями, шляхом асоціативних приєднань; мовець може робити паузи і повертатися до вже сказаного, повторювати деякі компоненти висловлення й коригувати його зміст і спосіб вербалізації смислу, контролюю-

вати логіко-композиційну, синтаксичну та лексико-фразеологічну правильність, зв'язність, логічну адекватність; елементи надлишковості та хезитації в усному висловленні засвідчують спонтанність мовного потоку, психоемоційне напруження мовців в умовах офіційного наукового спілкування, яке потребує коректного, чіткого, логічного ословлення позицій, думок адресантів.

У доповіді «*Формування дослідницької компетентності студентів-філологів*» доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка **О.М. Горошкіна** запропонувала модель формування дослідницької компетентності студентів-філологів, урахувуючи інноваційні освітні тенденції та вимоги кредитно-модульної системи.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри природничих і гуманітарних дисциплін Харківського національного автомобільно-дорожнього університету **І.П. Дроздова** у виступі «*Розвиток особистості як передумова формування професійного менталітету фахівця нефілологічного профілю засобами української мови*» зазначила, що становлення особистості відбувається на основі формування професійного менталітету майбутнього фахівця нефілологічного профілю під час спеціалізованої підготовки, яка залежить від педагогічних умов, засобів навчання студентів для розвитку мислення і професійного мовлення засобами української мови з допомогою соціально-психологічної спеціалізації в сучасній вищій школі України.

У виступі «*Нормативне вживання мовознавчих термінів в умовах тестових завдань з української мови у форматі ЗНО*» доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету іноземної філології, професор кафедри слов'янських мов та методик їх викладання Херсонського державного університету **С.А. Омельчук** виявив низку особливостей щодо нормативного вживання в умовах тестових завдань лінгвістичної терміної лексики. На думку дослідника, за межами норми перебуває термін *м'який знак*, сучасним нормативним варіантом якого слід уважати *знак м'якшення*; він не рекомендує використовувати термін *маленька літера*, який порушує принцип стилістичної нейтральності, натомість уживати поняття *мала літера*; науково обгрунтовує правильне формулювання на зразок *складнопідрядне речення з підрядною означальною частиною* або *складнопідрядне речення з підрядною означальною*.

Завершив пленарне засідання провідний збутознавець львівського видавництва «Апріорі» **Т.А. Береза**, який презентував громадськості словник вишуканої української мови «Гарна мова — одним словом», де представлено понад 1500 однослівних заміників, пропонованих замість калькованих із російської мови конструкцій, що дасть змогу поглибити знання рідної мови, збагатити активний словниковий запас, розмовляти і писати українською мовою якнайвишуканіше.

Секційні засідання відбулися за двома напрямками — мовознавчим і лінгводидактичним. У роботі першої секції науковці проаналізували

й обговорили нормативність і доцільність чужомовних запозичень (М.Г. Зубков), проблеми правопису іншомовних антропонімів у футбольному дискурсі (В.В. Максимчук), поняття «концепт» в історієтворчому ключі (З.В. Шостюк), елементи релігійного стилю в повісті О. Довженка «Зачарована Десна» (Г.В. Баран), граматичні особливості іменників у текстах про збиральні промисли (Н.В. Кірілкова), ознакову сутність дієслівної лексики (Н.М. Мединська) тощо.

На засіданні другої секції було зосереджено увагу на особливостях формування мовної особистості майбутнього філолога (Т.В. Костолович), культурі вправної комунікації як основі формування успішної особистості (В.П. Лавренчук), дискурсивно-текстоцентричному підході до навчання української мови за професійним спрямуванням студентів-математиків (Л.М. Златів), психологічних чинниках порушення правописних норм української мови (Х.М. Карповець), методах і прийомах навчання української мови за фаховим спрямуванням у студентів-медиків (І.О. Туровська), когнітивно-дискурсивних аспектах навчально-педагогічної комунікації у процесі підготовки фахівців-філологів (Н.В. Шульжук) та ін.

Учасники V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення» ухвалили:

Оскільки на підставі положень статті 10 Конституції України, статті 48 Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 1.07.2014), мова — основний атрибут держави, що виконує державотворчу, комунікативну й мислетворчу функції, українська мова — найголовніша навчальна дисципліна в освітніх закладах країни, що є об'єктом навчання та засобом оволодіння іншими предметами, проте чинний Закон України «Про засади державної мовної політики» (№ 5029-VI від 03.07.2012) цілеспрямовано звужує використання державної (української) мови, фактично суперечить Конституції України, тому є потреба звернутися до Міністерства освіти і науки України з проханням:

- 1) збільшити кількість годин на вивчення української мови в загально-освітніх навчальних закладах та особливо на викладання української мови за професійним спрямуванням на нефілологічних спеціальностях вишів;
- 2) після ухвалення Закону України «Про освіту» вдосконалити навчальні програми з української мови для 1–12 класів відповідно до Державного стандарту базової та повної середньої освіти, зорієтувавши їх на компетентнісний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи;
- 3) розробити базову програму з української мови за професійним спрямуванням у вишах, урахувавши в ній формування національно свідомої мовної особистості, її фахових компетентностей.

Учасники конференції відвідали музеї Національного університету «Острозька академія», літературні музеї Уласа Самчука, Бориса Тена, а також Дерманський Свято-Троїцький жіночий монастир (Здолбунівський р-н).

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення» засвідчила широту функ-

ційного потенціалу української мови й потребу практичного утвердження її державотворчих, комунікативних і освітніх можливостей.

Статтю отримано 09.12.2015

Vitalii Maksymchuk

National University of "Ostroh Academy", Ostroh

THE CONFERENCE "ACTUAL PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND SPEECH'S CULTURE" IN OSTROH ACADEMY

The article is devoted to the short description of All-Ukrainian scientific and practical conference "Actual problems of Ukrainian language and speech's culture" that took place in Ostroh Academy November 5–6, 2015. The main theses of reports of famous Ukrainian linguists and educational specialists that testify about practical consolidation of state-created, communicative and educational functions of Ukrainian language have been explicated. The decision of conference addressing to Ministry of Education and Science of Ukraine has been given.

Мовна мозаїка

ЗУСТРІТИСЯ З ІВАНОМ ЛЕНЬО, ЛЕНЕМ ЧИ ЛЕНЬОМ?

Прізвища з наголошеним закінченням **-о** на зразок *Іваньо́, Бадзьо́, Леньо́, Маньо́, Панцьо́, Стасьо́, Яремцьо́* для багатьох незвичні, адже вони поширені переважно на Закарпатті, і досить складні для вживання. Багато хто не відмінює їх, бо, мабуть, ототожнює з невідмінюваними прізвищами на **-о** французького походження (*Гюго, Дідро, Руссо, Пікассо*). Це помічаємо, зокрема, й на сторінках преси, напр.: *Український гурт Козак System знають у світі. Про принципи у творчості й житті загалом та плани на майбутнє розпитуємо в Івана Леньо та Володимира Шерстюка* (Україна молода, 15 — 16 січня 2016). Проте вони помиляються. Відповідно до чинного «Українського правопису» чоловічі прізвища на **-о** (пор.: *Бойко, Собко, Нестайко*, а також *Іваньо́, Бадзьо́, Леньо́, Маньо́, Панцьо́, Стасьо́, Яремцьо́*) в українській мові потрібно відмінювати як іменники чоловічого роду II відміни з таким самим закінченням (див. § 102), але прізвища *Бойко, Собко, Нестайко* та ін., основа яких закінчується на твердий приголосний, — як іменники твердої групи *батько, дячко* і под., а прізвища *Іваньо́, Бадзьо́, Леньо́, Маньо́, Панцьо́, Стасьо́, Яремцьо́* та ін. з основою на м'який приголосний — як іменники м'якої групи *ньо́* (діал. *батько*), *няно́* (діал. *тато*). Але за м'якого типу відмінювання ці прізвища в давальному, орудному та місцевому відмінках мають форми, яких не вживають на Закарпатті, очевидно, тому, що вони своїм звуковим складом відрізняються від вихідного прізвища, пор.: Н. в. *Іваньо*, Д. в. *Іваневі*, О. в. *Іванем*, М. в. (на) *Іваневі*. Саме тому в «Українському правописі» 1990 року і в наступних його виданнях для них зроблено виняток: дозволено вживати їх у трьох названих відмінках також із закінченнями іменників твердої групи: у давальному та місцевому — з **-ові**, в орудному — з **-ом**, які приєднуються до основ прізвищ на м'який приголосний (див. § 102: *Іваньо́ — Іваня́, Іваньо́ві (Іваню́) і т.д.*). Зважаючи на цей виняток прізвища з наголошеним закінченням **-о** потрібно відмінювати так:

Н.	<i>Леньо́</i>	<i>Панцьо́</i>	<i>Стасьо́</i>
Р.	<i>Леня́</i>	<i>Панця́</i>	<i>Стася́</i>
Д.	<i>Леньо́ві (Леню́)</i>	<i>Панцьо́ві (Панцю́)</i>	<i>Стасьо́ві (Стасю́)</i>
З.	<i>Леня́</i>	<i>Панця́</i>	<i>Стася́</i>
О.	<i>Леньо́м</i>	<i>Панцьо́м</i>	<i>Стасьо́м</i>
М. (на)	<i>Леньо́ві (Леню́)</i>	<i>Панцьо́ві (Панцю́)</i>	<i>Стасьо́ві (Стасю́)</i>
К.	<i>Леню́</i>	<i>Панцю́</i>	<i>Стасю́</i>

Отже, відповідно до чинного «Українського правопису» правильно вживати: *Зустрітисся з Іваном Леньо́м; Надіслати Юрію Бадзьо́ві (Юрієві Бадзьо́); Передати Віктору Яремцьо́ві (Вікторіві Яремцьо́), Запросити Йосипа Стася́; Побувати в Павла Панця́.*

Катерина Городенська